

Badania i sondáže

DOI: 10.5604/01.3001.0013.6836

FUNKCJONOWANIE W RODZINIE NIELETNICH Z OŚRODKÓW KURATORSKICH

SYLWIA HUCZUK-KAPLUK

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-2077-7912>

AGNIESZKA PYTKA

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-6976-5381>

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Wprowadzenie

Dorastanie i wychowywanie się w prawidłowo funkcjonującej rodzinie pozwala na prawidłową socjalizację społeczną. Rodzina jest pierwszym i najważniejszym środowiskiem wychowawczym. To w niej młody człowiek uczy się tego, co jest ważne, przyswaja powszechnie obowiązujące i społecznie akceptowane normy i wartości, którymi później kieruje się w życiu. W zależności od wieku dziecka rodzina powinna wypełniać określone funkcje opiekuńczo-wychowawcze. Jest ona także odpowiedzialna za zaspokojenie jego najważniejszych potrzeb (Cudak, 2011, s. 7).

Rodzina – najważniejsze środowisko wychowawcze

Nie każda rodzina w sposób prawidłowy wywiązuje się ze swoich obowiązków wychowawczych. Jeśli dochodzi do osłabienia więzi między rodzicami a dziećmi, klimat rodzinny zostaje zakłócony, a najważniejsze potrzeby fizyczne i psychiczne dziecka nie zostają w sposób właściwy zaspokojone, mówimy o rodzinie dysfunkcyjnej (Cudak, 2011, s. 8). Przyszłość dziecka w dużym stopniu zależy od rodziny, w jakiej się wychowuje, od norm i wartości, którymi kierują się rodzice. Rodzina w największym stopniu i najdłużej oddziałuje na młodego człowieka (Sozańska, 2014, s. 39).

Przyczyny dysfunkcyjności mogą być związane z samą rodziną oraz tkwiącymi w uwarunkowaniach społecznych. Do „wewnętrznych” przyczyn możemy zaliczyć konflikty rodzinne, występowanie uzależnień rodziców (głównie od alkoholu), niską kulturę, przestępczość, ubóstwo, rozbitcie struktury rodziny, brak więzi emocjonalnej pomiędzy poszczególnymi członkami rodziny czy negatywne postawy rodzicielskie. Do przyczyn dys-

funkcjonalności rodziny, wynikających z sytuacji społecznej można zaliczyć bezrobocie, konflikty społeczne, upadek powszechnie obowiązujących norm i wartości a także wzrost tolerancji społecznej na zachowania dawniej nieakceptowane (Cudak, 2011, s. 9).

Środowisko rodzinne w największym stopniu odpowiada za rozwój dziecka. Rodzina powinna dostarczać doświadczeń, które pozwolą dziecku rozwijać się pod względem społecznym i emocjonalnym, a także będą kształtować jego osobowość. Im większa liczba niekorzystnych czynników oddziałuje na rodzinę i dziecko, tym większe ryzyko zagrożenia nieprzystosowaniem społecznym (Krupa, 2011, s. 27–28). Zarówno czynniki tkwiące w samej rodzinie, jak i w najbliższym otoczeniu oddziałują na młodego człowieka i nierzadko decydują o jego dalszym życiu.

Rodzice w procesie wychowania stosują wobec dzieci różne oddziaływania. Do najczęstszych zaliczamy kary i nagrody. Nagroda (wzmocnienie pozytywne) jest aprobatą danego czynu czy zachowania, jednocześnie zachęca i podtrzymuje ten sposób postępowania. Niekiedy przyczynia się do utrwalenia pewnych społecznie pożądanых cech. Stosowane nagrody mogą mieć charakter słowny, np. pochwała, fizyczny, np. przytulenie lub rzeczowy – przekazanie dziecku konkretnego przedmiotu. Z kolei kara (wzmocnienie negatywne) jest reakcją na niewłaściwe, niepożądane zachowanie dziecka. Ma ona wyeliminować pewne zachowania oraz zmniejszyć częstotliwość ich występowania. Kary dzieli się na pedagogiczne (zwrócenie uwagi, tłumaczenie, chwilowe ograniczenie dostępu do czynności sprawiającej przyjemność) oraz niepedagogiczne, czyli takie, które wiążą się np. z przemocą fizyczną lub są dla dziecka upokarzające. Najczęstszymi karami stosowanymi przez rodziców jest odebranie telefonu, zakaz korzystania z komputera czy ograniczenie kieszonkowego i spotkań ze znajomymi (Suchocka, Suchocka, 2009, s. 217–218, 223).

Nieprzystosowanie społeczne

Nieprzystosowanie społeczne jest pojęciem wieloznacznym, można je rozpatrywać w aspekcie społecznym, psychologicznym, kulturowym i biologicznym (Krupa, 2011, s. 13). Przez nieprzystosowanie społeczne rozumie się „występowanie u jednostki zachowań pozostających w sprzeczności z powszechnie uznawanymi normami, wartościami i oczekiwaniami środowiska. Podkreśla się, że młodzież nieprzystosowana społecznie żyje w konflikcie ze społeczeństwem, który uniemożliwia normalne współżycie z innymi ludźmi i jest on wynikiem zaburzeń zachowania spowodowanych niekorzystnymi wewnętrznymi i zewnętrznymi warunkami rozwoju” (Dybich, 2016, s. 78).

Według Jana Konopnickiego (1971) przyczyn nieprzystosowania społecznego można dopatrywać się w czynnikach biologicznych (wewnętrznych, np. uszkodzenia centralnego układu nerwowego), psychicznych (związanych z dziedziczeniem) i środowiskowych (w tym dysfunkcje rodziny, błędy wychowawcze, negatywny wpływ środków masowego przekazu). Coraz częściej młodzież nieprzystosowana społecznie przejawia zachowania o charakterze agresywnym, a także jest sprawcą przemocy (Żukowska-Nawrot, 2012, s. 190).

Jednostka nieprzystosowana społecznie charakteryzuje się negatywnym nastawieniem do powszechnie uznawanych i obowiązujących norm i wartości społecznych,

wewnętrzny konflikt, zachowaniami o charakterze antyspołecznym oraz wrogim nastawieniem do norm społecznych (Wysocka, 2006, s. 14).

Sytuacja rodzinna, klimat panujący w domu, relacje między poszczególnymi członkami rodziny niewątpliwie wpływają na zachowanie dziecka oraz poczucie jego bezpieczeństwa. Brak wsparcia i miłości ze strony rodziców w dużej mierze determinuje ryzyko wystąpienia u dziecka zachowań nieakceptowanych społecznie.

Nieletni w ośrodku kuratorskim

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 5 października 2001 r. w sprawie ośrodków kuratorskich określa w § 1. pkt.1. „tryb i szczegółowe zasady tworzenia i znieszenia ośrodków kuratorskich, pkt. 2. zakres działania i organizacji ośrodków kuratorskich, pkt. 3. sposób wykonywania nadzoru nad ośrodkami kuratorskimi” (Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 października 2001 r. w sprawie ośrodków kuratorskich, art. 1, § 1. pkt. 1, 2, 3, Dz.U. nr 120, poz. 1294).

Ośrodki kuratorskie to placówki o charakterze nieizolacyjnym, które prowadzą działania o charakterze opiekuńczo-wychowawczym oraz terapeutyczno-resocjalizacyjnym, jednocześnie dbając o prawidłowy rozwój młodego człowieka. Głównym celem prowadzonych oddziaływań jest wywołanie określonych zmian, w tym zminimalizowanie przejawów świadczących o demoralizacji (Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 października 2001 r. w sprawie ośrodków kuratorskich, art. 3, art. 5, Dz.U. nr 120, poz. 1294). Na mocy art. 6 pkt. 1 przyjęcie uczestnika do ośrodka następuje na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu (Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości o ośrodkach kuratorskich z dnia 5 października 2001 r., art. 6. pkt. 1, Dz.U. nr 120, poz. 1294).

Ośrodki kuratorskie czynne są w ciągu całego roku kalendarzowego w dniach i godzinach dostosowanych do potrzeb uczestników, przez minimum 20 godzin zegarowych tygodniowo (Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości o ośrodkach kuratorskich z dnia 5 października 2001 r., art. 9. pkt. 1, Dz.U. nr 120, poz. 1294). Oznacza to, że podopieczni uczęszczają na zajęcia w godzinach popołudniowych, najczęściej bezpośrednio po zakończeniu lekcji w szkole, po ukończonych zajęciach w ośrodku podopieczni wracają do swoich domów.

W ośrodku kuratorskim zatrudniani są zawodowi kuratorzy sądowi oraz społeczni kuratorzy sądowi (Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości o ośrodkach kuratorskich z dnia 5 października 2001 r., art. 8. pkt. 1, Dz.U., nr 120, poz. 1294).

Zgodnie z definicją ujętą w *Wielkiej Encyklopedii Prawa* (Hołyst, 2005, s. 628): „kuratorzy zawodowi i społeczni pełnią funkcje związane ze szczególną odpowiedzialnością za ochronę porządku i bezpieczeństwa publicznego w celu wychowania i resocjalizacji podopiecznych, wykonując w sądach powszechnych czynności o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym i profilaktycznym”.

Kuratorzy sądowi wykonują swoje obowiązki służbowe przede wszystkim w środowisku osób objętych postępowaniem sądowym, na terenie zakładów i placówek ich pobytu, np. zakładów karnych, placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz leczniczo-rehabilitacyjnych (Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych, art. 3,

Dz.U. 2001 nr 98, poz. 1070). Celem oddziaływań prowadzonych przez kuratora sądowego jest osiągnięcie zmiany w postawie i zachowaniu podopiecznego, zgodnie z zasadami współżycia społecznego (Opora, 2006, s. 39).

Metodologia przeprowadzonych badań

Aby bliżej przyjrzeć się zagadnieniu dotyczącemu funkcjonowania młodzieży nieprzystosowanej społecznie w środowisku rodzinnym, postanowiono przeprowadzić badania w grupie nieletnich, wobec których sąd rodzinny orzekł środki wychowawcze w postaci nadzoru kuratora oraz skierowania do ośrodka kuratorskiego. Celem badania własnego było ustalenie, jak młodzież nieprzystosowana społecznie funkcjonuje w środowisku rodzinnym.

W badaniu posłużono się metodą sondażu diagnostycznego, natomiast jako technikę wybrano ankietę.

Sformułowano następujące pytania szczegółowe:

1. Jaki kontakt mają nieletni ze swoimi rodzicami?
2. Jakie kary stosują rodzice wobec nieletnich?
3. Jakie nagrody stosują rodzice wobec nieletnich?
4. Jakie obowiązki domowe mają badani nieletni?
5. Jak często dochodzi do konfliktów między rodzicami a nieletnimi?
6. W jaki sposób nieletni najczęściej rozwiązują konflikty z rodzicami?

Badania przeprowadzono w 2017 r. wśród nieletnich z ośrodków kuratorskich funkcjonujących przy sądzie okręgowym w Lublinie (31 osób).

W badaniu wzięło udział 49% chłopców oraz 51% dziewcząt. Największą podgrupę stanowiła młodzież w wieku 14 lat (33%). Piętnaście lat miało 26% ankietowanych. Pozostałe osoby miały 13 lat (3%), 16 lat ukończyło 19% oraz 17 lat 19%.

Wśród osób badanych byli nieletni, których czas przebywania w ośrodku kuratorskim wynosił rok (58%), a mniej niż pół roku (19%). Szesnaście procent nieletnich przebywało w ośrodku ponad rok, zaś najmniej nieletnich przebywało w ośrodku pół roku (7%).

Najwięcej ankietowanych deklarowało posiadanie dwojga rodzeństwa (42%), a 29% nieletnich wskazało, że posiada troje lub więcej rodzeństwa. Szesnaście procent podopiecznych posiada jedno rodzeństwo, 13% zaś nie posiada rodzeństwa.

Badani nieletni pochodzą głównie z rodzin niepełnych (52%), są wychowywani przez jednego rodzica. Trzydzieści dwa procent podopiecznych wskazało, że wychowuje się w rodzinie pełnej, 16% zaś aktualnie znajduje się w rodzinie zastępczej.

Analiza wyników badań własnych

W badaniach posłużono się kwestionariuszem ankiety własnego autorstwa, składającej się z 18 pytań. Pytania dotyczyły częstotliwości kontaktów z rodzicami, sposobów rozwiązywania konfliktów, reakcji rodziców na zachowanie dziecka, obowiązków domowych młodzieży oraz wywiązywania się przez nią ze swoich zobowiązań.

W pierwszej kolejności sprawdzono, jak często w ciągu dnia nieletni rozmawiają ze swoimi rodzicami i czy dochodzi między nimi do kłótni.

Tabela 1. Kontakty nieletnich z rodzicami

Częstotliwość rozmów nieletnich z rodzicami		
	N = 31	%
Powyżej 2 godzin	6	19
2 godziny	7	23
1 godzinę	8	26
Poniżej 1 godziny	8	26
W ogóle	2	6
Częstotliwość kłótni nieletnich z rodzicami		
Codziennie	3	10
2–3 razy w tygodniu	15	48
1 raz w tygodniu	4	13
Rzadziej niż raz w tygodniu	8	26
Nigdy	1	3

Źródło: opracowanie własne.

Najwięcej badanych nieletnich przeznaczają dziennie godzinę lub mniej na rozmowy z rodzicami (26%). Powyżej dwóch godzin na rozmowy ze swoimi rodzicami poświęca zaś 19% nieletnich. Niepokojący jest fakt, że 6% podopiecznych wskazało, że w ogóle nie podejmuje rozmów ze swoimi rodzicami. Może to wynikać z wielu czynników. Jednym z nich może być np. atmosfera panująca w domu, metody wychowawcze stosowane przez rodziców lub okres dojrzewania, w którym znajduje się badana grupa nieletnich, co niewątpliwie wpływa na ich kontakty z najbliższymi. Bardzo często dochodzi do sytuacji, w których młodzieży bardziej zależy na kontaktach z rówieśnikami niż z rodzicami.

Z uzyskanych danych empirycznych wynika, że większość nieletnich (58%) często kłóci się ze swoimi rodzicami, 26% zaś podopiecznych przyznało, że ich kłótnie z rodzicami mają miejsce rzadziej niż raz w tygodniu, a jedna osoba w ogóle nie kłóci się ze swoimi rodzicami.

Młodzież w okresie dojrzewania często przejawia bunt i opór, mają miejsce również sytuacje, kiedy spędza ona więcej czasu w swoich grupach rówieśniczych niż w rodzinie. Natomiast wszelkie konflikty i kłótnie wynikają najczęściej z braku rozmów, nieprawidłowej komunikacji i braku zaufania, a także braku kompetencji wychowawczych rodziców.

Uzyskane wyniki wskazują na to, że nieletni częściej kłócą się ze swoimi rodzicami, niż rozmawiają z nimi.

Niewłaściwe kontakty z rodzicami i pojawiające się kłótnie mogą być przyczyną konfliktów. Dlatego nieletni zostali zapytani, jak rozwiązują konflikty.

Okazuje się, że najwięcej badanych (48%) wskazuje kompromis jako sposób na rozwiązywanie konfliktów. Trzydzieści dziewięć procent nieletnich odpowiedziało, że w sytuacjach konfliktowych przeprosza członka rodziny. Natomiast najmniej (3%) badanych oczekuje, aż ktoś jako pierwszy wyciągnie rękę na zgodę. Niepokojący jest fakt, że 10% nieletnich stosuje siłę fizyczną w celu rozwiązania konfliktu.

Tabela 2. Sposoby rozwiązywania konfliktów przez nieletnich w rodzinie

Sposób rozwiązywania konfliktów w rodzinie	N = 31	%
Pójście na kompromis	15	48
Przeproszenie	12	39
Oczekiwanie aż ktoś jako pierwszy wyciągnie rękę na zgodę	1	3
Stosowanie siły fizycznej	3	10

Źródło: opracowanie własne.

W dalszej części sprawdzono, czy rodzice zawsze pozwalają, aby ich dzieci robiły to, co chcą.

Tabela 3. Zgoda rodzica na działania podejmowane przez nieletnich

Czy rodzic pozwala Ci robić wszystko, co chcesz?	N = 31	%
Zawsze	1	3
Często	8	26
Czasami	6	19
Rzadko	14	46
Nigdy	2	6

Źródło: opracowanie własne.

Zdecydowana większość badanych odpowiedziała, że rzadko może robić to, co chce (46%), czasami 19%, a tylko dwóch nieletnich wskazało, że nigdy nie ma takiej możliwości. Na częste podejmowanie działań przez nieletnich zgodę wyraża 26% rodziców, a tylko jeden nieletni zadeklarował, że zawsze robi to, co chce.

Stosowanie wzmocnień pozytywnych i negatywnych ma wpływ na rozwój dzieci i młodzieży, dlatego zapytano nieletnich, czy często są nagradzani i karani przez rodziców.

Tabela 4. Częstotliwość nagradzania i karania nieletnich przez rodziców

Częstotliwość nagradzania		
	N = 31	%
Codziennie	3	10
2–3 razy w tygodniu	12	39
1 raz w tygodniu	10	32
W ogóle	6	19
Częstotliwość karania nieletnich przez rodziców		
Codziennie	1	3
2–3 razy w tygodniu	4	13
1 raz w tygodniu	12	39
W ogóle	14	45

Źródło: opracowanie własne.

Z przeprowadzonych badań wynika, że najczęściej respondentów (39%) wskazało, że jest nagradzanych 2–3 razy w tygodniu. Niepokojące jest to, że wśród badanych znalazły się osoby (19%), które wskazały, że w ogóle nie są nagradzane przez swoich rodziców. Oprócz nagradzania badani nieletni wypowiedzieli się również na temat karania ich przez rodziców. Z uzyskanych danych empirycznych wynika, że zdaniem 45% nieletnich nie są oni w ogóle karani przez swoich rodziców, natomiast 39% badanych jest karana przez rodziców raz w tygodniu. Otrzymane wyniki badań są zaskakujące, okazuje się, że większość nieletnich jest częściej nagradzana niż karana. W tym miejscu nasuwa się pytanie dlaczego? Osoby nieletnie bardzo rzadko przyznają się do trudnej sytuacji panującej w domu, towarzyszy im poczucie wstydu i dlatego też próbują idealizować swoje rodziny.

Nieletni biorący udział w badaniu odpowiadali na pytanie, czy często pomagają swoim rodzicom.

Tabela 5. Częstotliwość udzielania pomocy rodzicom przez nieletnich

Częstotliwość pomagania rodzicom	N = 31	%
Codziennie	2	6
2–3 razy w tygodniu	16	52
1 raz w tygodniu	10	32
W ogóle	3	10

Źródło: opracowanie własne.

Z danych zawartych w tabeli 5 wynika, że zdecydowana większość badanych nieletnich (52%) pomaga swoim rodzicom 2–3 razy w tygodniu, dziesięć procent podopiecznych w ogóle nie pomaga rodzicom, 6% nieletnich zaś pomaga codziennie, a raz w tygodniu 32%.

Okazywanie pomocy rodzicom jest niezwykle ważne, dlatego zapytano, czy nieletni posiadają obowiązki domowe.

Tabela 6. Posiadanie obowiązków domowych

Czy masz swoje obowiązki w domu?	N = 31	%
Tak	22	71
Nie	9	29

Źródło: opracowanie własne.

Odpowiadając na pytanie: *Czy masz swoje obowiązki w domu?*, zdecydowanie najczęściej nieletnich (71%) odpowiedziało twierdząco, 29% zaś przecząco. Posiadanie obowiązków domowych przez młodzież ma wpływ na ich funkcjonowanie społeczne. Przez wykonywanie czynności w domu kształtuje się odpowiedzialność oraz obowiązkowość, ponadto oddziałuje na wykształcenie podstawowych umiejętności.

Sposób, w jaki nieletni wypełniają swoje obowiązki prawdopodobnie wiąże się z regułami i zasadami, jakie panują w domu rodzinnym.

Tabela 7. Istnienie zasad i reguł rodzinnych w domu nieletnich

Czy w twoim domu panują zasady i reguły rodzinne?	N = 31	%
Tak	12	39
Nie	19	61

Źródło: opracowanie własne.

Z przeprowadzonych badań wynika, że u zdecydowanej większości nieletnich (61%) nie ma zasad i reguł rodzinnych, u 39% podopiecznych zaś takie zasady i reguły panują. Niepokojący jest fakt nieistnienia podstawowych zasad i reguł w domach nieletnich. Ma to olbrzymi wpływ na wychowanie i rozwój dzieci, a także ich funkcjonowanie w życiu społecznym. Brak zasad i reguł negatywnie oddziałuje na proces wychowania dziecka, może skutkować trudnościami w relacjach rodzic–dziecko, łamaniem podstawowych norm prawnych. Wyniki uzyskane w tabelach 6 i 7 warto poddać dyskusji ze względu na to, że większość badanych nieletnich opowiada się za tym, że posiada obowiązki domowe, w ich domach zaś nie istnieją zasady i reguły rodzinne. Wątpliwość może budzić rozumienie przez badanych słowa obowiązek, ze względu na to, że dla nieletnich obowiązkiem może być np. pościelenie łóżka lub posprzątanie po sobie.

Istnienie zasad i reguł określa sposób funkcjonowania młodzieży, ale badaną grupę nieletnich zapytano, kto ma największy wpływ na ich wybory.

Tabela 8. Wpływ na dokonywane przez nieletnich wybory

Kto ma największy wpływ na dokonywane przez Ciebie wybory?	N = 31	%
Ja sam	6	19
Rodzice	9	29
Znajomi	5	16
Chłopak/dziewczyna	2	6
Nikt	9	30

Źródło: opracowanie własne.

Okazuje się, że najwięcej badanych opowiada się za tym, że nikt nie ma wpływu na podejmowane przez nich decyzje (30%), natomiast niewielu mniej (29%) nieletnich wskazało na rodziców. Samodzielnie decyzje podejmuje 19% badanych. Młodzież w okresie dojrzewania jest silnie związana z grupą rówieśniczą, 16% nieletnich zadeklarowało, że znajomi mają wpływ na decyzje, jakie podejmują. W najmniejszym stopniu wpływ ma chłopak lub dziewczyna (6%). Otrzymane wyniki są bardzo niepokojące, ponieważ na ich podstawie można wnioskować, że nieletni są pozostawieni sami sobie, osoby, które przede wszystkim w okresie dojrzewania powinny być dla nich znaczące wychowawczo nie mają wpływu na podejmowane przez nich decyzje. Brak autorytetu w wieku dojrzewania może stać się tego przyczyną. Nieletni z ośrodków kuratorskich znajdują się w takim wieku, że dopiero zawierają znajomości z płcią przeciwną, dlatego też tylko dwie osoby wskazały wybór: chłopak/dziewczyna.

Na końcu zapytano nieletnich, jak ich rodzice reagują w sytuacjach związanych z codziennym funkcjonowaniem młodzieży.

Tabela 9. Reakcja rodzica na określone zachowanie dziecka

Reakcja rodzica na powrót dziecka o późnej porze do domu		
	N = 31	%
Brak reakcji	5	16
Krzyczy na mnie	7	23
Jest zdenerwowany	8	26
Pyta, gdzie byłem	2	6
Rozmawia i mówi, że martwił się o mnie	3	10
Dostają szlaban	2	6
Zabiera mi telefon	4	13
Reakcja rodzica na nieposłuszeństwo nieletniej/go		
Jest zły	11	36
Jest smutny	1	3
Krzyczy na mnie	4	13
Rozmawia ze mną	1	3
Jest zdenerwowany	5	16
Jest obrażony na mnie	1	3
Nie reaguje	3	10
Kilka razy powtarza swoją prośbę	5	16
Reakcja rodzica na fakt otrzymania oceny niedostatecznej przez nieletnich		
Jest zdenerwowany	2	6
Jest smutny	1	3
Rozmawia ze mną	4	13
Nie mówię rodzicom o ocenach	2	6
Karze mi ją poprawić	7	23
Jest zły	3	10
Nie reaguje	12	39

Źródło: opracowanie własne.

Odpowiadając na pytanie: *Jak reaguje rodzic na Twój powrót o późnej porze do domu?*, 26% badanych nieletnich odpowiedziało, że jest zdenerwowany, na 23% podopiecznych rodzice krzyczą. Rodzic 6% nieletnich w takiej sytuacji pyta, gdzie byli oraz daje szlaban. Pięciu badanych odpowiedziało, że rodzice nie reagują na ich późny powrót do domu. Tylko trzy osoby zadeklarowały, że ich rodzice martwili się o nich i rozmawiali z nimi o tym.

Jak wynika z danych zawartych w tabeli 9 – 36% nieletnich odpowiedziało, że rodzic, w sytuacji gdy nieletni jest nieposłuszny, okazuje mu złość. Zdenerwowanie

okazuje 16% rodziców, a krzyczy 13%. Najmniej podopiecznych (3%) wskazało odpowiedzi: rodzic jest smutny, rozmawia ze mną oraz jest obrażony na mnie. Trzech nieletnich odpowiedziało, że rodzic nie reaguje na ich nieposłuszeństwo.

Nieletni pozostający pod opieką kuratorską nierzadko mają problemy z nauką i otrzymują oceny niedostateczne. Z uzyskanych danych empirycznych wynika, że zdaniem 39% badanych ich rodzice nie reagują w sytuacji otrzymania przez nich złej oceny, ale 23% rodziców chce, aby dziecko poprawiło ocenę. Złością reaguje 10% opiekunów, a 13% podejmuje rozmowę z dzieckiem. Dwóch nieletnich przyznało się, że nie mówi rodzicom o swoich ocenach. Najmniej badanych (3%) odpowiedziało, że rodzic jest smutny.

Możliwości zmian obecnej sytuacji w rodzinie nieletnich

Rodzina stanowi podstawowe środowisko życia każdego człowieka, powinna zaspakajać podstawowe potrzeby jej członków, takie jak: bliskość, poczucie bezpieczeństwa, miłość. Aby to osiągnąć i zapewnić prawidłowy rozwój młodzieży (szczególnie nieprzystosowanej społecznie i zagrożonej nieprzystosowaniem) niezbędne okazuje się angażowanie rodziców w działania przybierające m.in. takie formy, jak: szkoła dla rodzica, akademia rodzica, zajęcia z zakresu komunikacji rodzic–dziecko, uzależnienia, rozwiązywanie konfliktów, karanie i nagradzanie, zaspakajanie podstawowych potrzeb, konsekwencja w wychowaniu.

Dla poprawy funkcjonowania nieletnich w rodzinie ważne jest organizowanie warsztatów zarówno dla nieletnich, rodziców, jak również wspólnych dla rodziców i nieletnich. Należy pokazać im, jak mogą wyglądać ich relacje i co powinni zrobić, aby je poprawić lub odbudować. Zarówno rodzice, jak i młodzież muszą nauczyć się mówić o swoich uczuciach i potrzebach. Pozwoli im to poprawić relacje oraz zmniejszy liczbę konfliktów, a także wskaże konstruktywne sposoby ich rozwiązywania.

Przykładem dobrych praktyk może być projekt: „MOŻESZ WRÓCIĆ” realizowany przez Stowarzyszenie „Postis” w Lublinie. Głównym celem projektu było przede wszystkim prowadzenie działań w kierunku zmniejszenia ryzyka ponownego popełnienia czynu karalnego przez podopiecznych ośrodków kuratorskich. W projekcie tym brali udział nieletni oraz ich rodzice. Uzyskane wyniki badań wskazują na to, że udział rodziców w projekcie przyczynił się do poprawy ich funkcjonowania w rolach rodzicielskich, ponadto odnotowano u nich wzrost poziomu świadomości w odniesieniu do stosowanych przez nich metod wychowawczych oraz postaw rodzicielskich (Gaś, 2006, s. 54).

Podsumowanie

Relacje między rodzicami i dziećmi mają istotny wpływ na zachowanie się nieletnich. Przeprowadzone badania pozwoliły uzyskać odpowiedź na postawione pytania badawcze. Z przeprowadzonych badań wynika, że nieletni nie mają dobrego kontaktu z rodzicami, co najprawdopodobniej jest przyczyną pojawiających się między nimi kłótni. Zaskakiwać może fakt, że ponad połowa nieletnich pomaga swoim ro-

dzicom, co może świadczyć o tym, że zdają sobie oni sprawę z obowiązków, jakie mają. Młodzież nieprzystosowana społecznie i zagrożona nieprzystosowaniem nie akceptuje powszechnie znanych i obowiązujących norm. Badani nieletni twierdzą, że w ich domu rodzinnym normy nie obowiązują. Młodzież często przejawia zachowania, których ich rodzice nie akceptują lub na które reagują w niewłaściwy sposób. Niepokojący jest fakt, że rodzice nieletnich w różnych sytuacjach związanych z ich codziennym funkcjonowaniem najczęściej reagują krzykiem lub złością. Niestety, rzadko rozmawiają oni ze swoimi dziećmi i próbują wszystko wyjaśnić.

Badani nieletni częściej kłócą się ze swoimi rodzicami niż rozmawiają z nimi. Oprócz tego podopieczni ośrodków kuratorskich opowiadają się za tym, że częściej są nagradzani niż karani przez swoich rodziców. Uzyskane wyniki nasuwają pewne refleksje – otóż nieletni bardzo często przedstawiają swoje rodziny jako idealne, mimo faktu, że nie funkcjonują one w sposób poprawny. Ponadto, młodzież jest samotna, pozostawiona sama sobie, nie uczy się w domu podstawowych norm i zasad. W domach podopiecznych ośrodków kuratorskich nie ma prawidłowych relacji, komunikacja jest w pewnym stopniu zaburzona, brakuje rozmów, dostatecznego zainteresowania sprawami dzieci. Z badań przeprowadzonych przez Annę A. Suchocką i Agnieszkę Suchocką na 60-osobowej grupie rodziców dzieci w wieku 15 lat wynika, że badani rodzice mają dość małą wiedzę dotyczącą warunków skutecznego nagradzania w porównaniu do stosowanych kar, pomimo iż zdają sobie sprawę, że stosowanie kar ma negatywny wpływ na rozwój psychiczny dziecka (56% badanych). Z tych samych badań wynika, że 30% rodziców większą skuteczność działań wychowawczych przypisuje karom. Pomimo stosowania kar wobec swoich dzieci, badani rodzice zadeklarowali, że nie stosują kar fizycznych (Suchocka, Suchocka, 2009, s. 224–225).

Prezentowane wyniki wskazują na konieczność podejmowania działań, które pomogą zarówno młodzieży nieprzystosowanej społecznie, jak i ich rodzicom poprawić wzajemne stosunki. Rodzice powinni wiedzieć, jak rozmawiać ze swoim dzieckiem, kiedy stosowanie kar i nagród przyniesie zamierzone korzyści. Młodzież powinna czuć, że jest przez nich kochana i powinna mieć poczucie bezpieczeństwa. Dom rodzinny powinien być miejscem, w którym problemy rozwiązuje się przede wszystkim szczerą rozmową, a nie krzykiem i przemocą.

Bibliografia

- Cudak, H. (2011). Dysfunkcje rodziny i jej zagrożenia opiekuńczo-wychowawcze. *Pedagogika Rodziny*, 1(2), 7–14.
- Dybich, A. (2016). Sytuacja wychowawcza w nowych typach rodzin a zagrożenie niedostosowaniem społecznym. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 87, 77–91.
- Gaś, Z. (2006). *Oddziaływania wychowawczo-resocjalizacyjne w programie „Możesz wrócić!”*. Raport ewaluacyjny. Lublin: Wydawnictwo: El-ma.
- Hołyst, B. (2005). *Wielka encyklopedia prawa*. Białystok–Warszawa: Wydawnictwo Prawo i Profilaktyka Gospodarcza.
- Konopnicki, J. (1971). *Nieprzystosowanie społeczne*. Warszawa: PWN.

- Krupa, B. (2011). *Doświadczenia życiowe młodzieży z okresu wczesnego dzieciństwa i ich związek z niedostosowaniem społecznym*. Łódź: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Edukacji Zdrowotnej i Nauk Społecznych.
- Sozańska, E. (2014). Rodzina jako środowisko wychowania w wartościach. *Łódzkie Studia Teologiczne*, 23, 39–51.
- Suchocka, A., Suchocka, A. (2009). Kara i nagroda w wychowaniu dziecka w okresie adolescencji, *Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych*, 1, 217–226.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 października 2001 r. w sprawie ośrodków karnych, Dz.U. nr 120, poz. 1294.
- Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych, Dz.U. 2001 nr 98, poz. 1070.
- Wysocka, E. (2006). Wybrane problemy diagnozy nieprzystosowania społecznego – obszary, modele, zasady i sposoby rozpoznawania zjawiska. W: A. Nowak (red.), *Resocjalizacja młodzieży niedostosowanej społecznie*. Katowice: Wydawnictwo UŚ.
- Żukowska-Nawrot, K. (2012). Krótko o niedostosowaniu społecznym. *Społeczeństwo i edukacja. Międzynarodowe Studia Humanistyczne*, 1, 189–192.

FUNCTIONING IN A FAMILY OF MINORS FROM PROBATION CENTRES

Abstract

The family home should be the place where children and youth want to return, and parents should be people to whom they can always turn to for help. Lack of proper relationships with parents in particular adversely affects youth. Therefore, the aim of the research was to determine how minors from probation centers function in a family environment. The study was conducted among minors from probation centers operating at the District Court in Lublin. The results obtained show that the examined minors do not have appropriate relationships with parents and it is necessary in their case to carry out preventive and educational activities both for them and their parents.

Keywords: minors, family, maladjustment, functioning of minors in family, educational environment